

Läroplan för gymnasieskolan

Lgy⁷⁰

Historia

Supplement 71

SKOLÖVERSTYRELSEN 1981

Föreliggande supplement ersätter Lgy 70:II, Supplement 3- och 4-åriga linjer, s 287–299 samt Supplement 2-årig Ek, So och Te linje, s 34–37. Det gäller som alternativ till tidigare supplement fr o m läsåret 1981/82 och skall tillämpas generellt fr o m läsåret 1982/83.

Pedagogiska biblioteket

F. 10

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK ✓

14000

000153992

Lgg⁷⁰ II

Läroplan för gymnasieskolan

SKOLÖVERSTYRELSEN

Liber UtbildningsFörlaget Stockholm

Supplement 71

Fastställt 1981-03-24

Dnr S 81:717

Historia

Liber UtbildningsFörlaget
162 89 STOCKHOLM

Separata exemplar kan beställas genom
Liber distribution
Läromedelsorder
162 89 STOCKHOLM

Förord

Läroplanen för gymnasieskolan (Lgy 70) består av en allmän del (del I), som är gemensam för samtliga studievägar, samt av supplement (del II) för skilda studievägar och ämnen.

Den allmänna delen (del I) innehåller av Kungl Maj: t fastställda mål och riktlinjer, timplaner och kursplaner (mål och huvudmoment i enskilda ämnen) samt av SÖ utfärdade allmänna anvisningar för gymnasieskolans verksamhet.

Supplementdelen (del II) återger timplaner och kursplaner (mål och huvudmoment), fogar till dessa i förekommande fall delmoment och årskursfördelningar samt ger allmänna riktlinjer för undervisningens bedrivande i de olika ämnena.

I föreliggande supplement rörande ämnet historia återges den kursplan som fastställts av regeringen 1980-04-24 att gälla som alternativ till tidigare kursplaner (Lgy 70:I Allmän del, s 177 och 128) fr o m läsåret 1981/82 och generellt fr o m läsåret 1982/83. Supplementet innehåller också de av SÖ fastställda kommentarer till kursplanen som från samma tidpunkter ersätter de tidigare gällande (Lgy 70:II, Supplement 3- och 4-åriga linjer, s 287–299 samt Supplement 2-årig Ek, So och Te linje, s 34–37.

Med tanke på den fortlöpande läroplansöversynen är det angeläget att erfarenheter av läroplanens tillämpning som görs på skolorna delges SÖ.

Stockholm i mars 1981

Skolöverstyrelsen

GÖTEBORGS
UNIVERSITETSBIOTEK
BIBLIOTEKET I MÖLNÄDAL

© 1981 Skolöverstyrelsen och
Liber UtbildningsFörlaget

ISBN 91-40-70610-9 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

LiberTryck Stockholm 1981

Innehåll

1	MÅL OCH HUVUDMOMENT	6
2	KOMMENTARER	7
2.1	Allmänt	7
2.1.1	Kritisk läsning	8
2.1.2	Historieuppfattningar	9
2.1.3	Periodindelning	9
2.1.4	Världen, Europa, Norden, hembygden	10
2.1.5	Invandringen	11
2.1.6	Planering	12
2.1.7	Studieupptakt	13
2.1.8	Arbetsätt	13
2.1.9	Bedömning	15
2.1.10	Samverkan	16
2.2	Kärnkurs – tematiskt studium	16
2.2.1	Kärnkurs och fritt valda teman – synpunkter på innehållet	17

1 MÅL OCH HUVUDMOMENT

MÅL

Eleven skall genom undervisningen i historia

förvärva kunskaper om människor och miljöer, idéer, företeelser, händelser och förlopp under olika tider samt i skilda kulturkretsar,

vidga och fördjupa kunskaperna om väsentliga drag i det historiska skeendet,

erhålla ett vidgat perspektiv på världen idag liksom en ökad medvetenhet om problem som kan få konsekvenser för framtiden.

Eleven skall därvid också

stifta bekantskap med olika slag av källmaterial och historiska framställningar och därvid grundlägga och uppöva färdigheten att kritiskt och nyanserat bedöma uppgifter i sådant material,

utveckla förmågan att självständigt ställa problem och förstå orsakssammanhang,

lära sig att urskilja olika drivkrafter bakom samhällsförändringar och att betrakta respektive tidsskeden med utgångspunkt i deras egna förutsättningar,

tillägna sig ett arbetssätt som främjar ett aktivt kunskaps-sökande, skapar engagemang beträffande inläring och redovisning samt stimulerar till samarbete,

beredas tillfälle att uppleva kunskaper och färdigheter i ämnet som personligt angelägna när det gäller att förstå bakgrunden till förhållanden i den närmaste omgivningen och till samhällsutvecklingen i vidare bemärkelse.

HUVUDMOMENT

En kronologiskt upplagd kärnkurs bestående av

dels en översikt över sociala, ekonomiska, kulturella och politiska förhållanden i äldre europeisk och utomeuropeisk historia inriktad på jämförelser och orsakssammanhang,

dels ett mera ingående studium av de tre senaste århundradena med tyngdpunkten lagd på företeelser som är av betydelse för förståelsen av världen idag.

Fritt valda teman - fördjupningar och längdsnitt i anslutning till kärnkursen eller fristående - avsedda att tillgodose elevernas individuella intressen och kunskapsbehov beträffande särskilda ämnesområden såväl i olika tider som med varierande regional anknytning, från lokal till global historia.

2 KOMMENTARER

2.1 Allmänt

Historieämnet skall ge eleverna ett vidgat och samlat perspektiv på samhällsutvecklingen fram till vår tid och därmed bidra till att förverkliga de övergripande målen för gymnasieskolans undervisning. Härigenom kan de lära sig inse och förstå att historien alltid är närvarande då dagens och morgondagens värld formas, den värld de skall leva i och ha möjlighet att påverka.

Kursplanen är avsedd för alla linjer i gymnasieskolan, där historia läses, men givetvis måste studiernas uppläggning avpassas efter respektive timplaner. Två huvudmoment har fastställts, dels en kronologiskt upplagd kärnkurs, dels ett tematiskt studium bestående av fritt valda fördjupningar och längdsnitt.

Kärnkursen är avsedd att utgöra basen för undervisningen. Den skall innehålla grundläggande fakta och belysa problem, händelseförlopp och utvecklingslinjer samt i anslutning härtill träna elevernas färdigheter. Kärnkursen skall ge en översikt över äldre europeisk och utomeuropeisk historia samt mera ingående behandla de tre senaste århundradena. (Se vidare s 12 ff.)

Inom kärnkursens ram kan olika avsnitt behandlas mer eller mindre utförligt. Lärare och elever skall ha möjlighet att lägga upp kursen efter egna önskemål. Översikten över äldre historia har därför inte fixerats till omfånget, och om man önskar kan denna del av historien behandlas relativt utförligt. Undervisningen bör dock planeras så att tillräcklig tid ägnas åt studium av de tre senaste århundradenas historia. (Se vidare under Planering.)

Studiet av fritt valda teman i form av fördjupningar och längdsnitt sker i kontinuerlig anslutning till olika partier i kärnkursen och kan anpassas efter elevernas aktuella studienivå och undervisningsstoffets karaktär. De kan emellertid också läggas in oberoende av var man befinner sig i kärnkursen, t ex när en dagsaktuell händelse eller situation ger anledning till återblickar. Avsikten är att lärare och elever självständigt skall kunna välja väsentligt stoff och arbetsformer på lämpliga punkter under hela studietiden.

Fördjupningsuppgifter kan behandla enskilda personer av betydelse, sociala grupper, idéer, händelser och miljöer, liksom källkritiska frågor. Längdsnitt kan utformas som ekonomiska, kulturella, politiska, sociala eller tekniska översikter. Exempel på uppgifter av längdsnittskaraktär är världsbildens förändring, de konstnärliga stilarternas skiftningar, den agrara och industriella utvecklingen, befolkningsutvecklingen, kvinnoemancipationen, arbetarrörelsen eller omvärderingarna i historien. Man kan också studera den egna hembygdens eller enskilda länders utveckling. Sveriges och de nordiska grannlänternas historia bör ges ett väl tillmätt utrymme.

För att göra det möjligt för eleverna att individuellt, i grupp eller klassvis tränga in i för dem angeläget stoff, kan det ibland vara nödvändigt att begränsa kärnkursen till förmån för det tematiska arbetet.

Planeringen av historieundervisningen måste göras mot bakgrunden av elevernas skiftande förkunskaper, linjeval, hemort etc. Härigenom kan undervisningen avpassas i fråga om stoff och arbetsformer, så att intresset för historia och förståelsen för ämnets betydelse ökas. Detta gäller särskilt i studiernas inledning. Det historiska förloppet bör vidare konkretiseras med hjälp av lämpligt text- och bildmaterial och kartor samt under studiebesök och koncentrationsdagar.

Kursplanen innehåller såväl kunskaps- som färdighetsmål. Dessa bör i arbetet vara nära knutna till varandra. Konkreta detaljkunskaper om människor, miljöer, idéer osv bör sålunda leda till överblickar över gångna tidsskeden. Dessa kan i sin tur ge perspektiv på dagens värld och mot framtiden.

Beträffande färdighetsmålen bör eleverna redan från början och i anslutning till kursen ges möjlighet att utveckla sin förmåga i fråga om t ex läs- och anteckningsteknik, muntliga och skriftliga referat samt analys av bilder, kartor, tabeller och diagram. Med utgångspunkt i sådana övningar att bearbeta ett stoff får eleverna vana att jämföra och kritiskt bedöma och granska historiskt källmaterial av olika slag. Härigenom kan deras förmåga att förstå orsakssammanhang och att självständigt formulera problem utvecklas.

Utöver förtrogenhet med de grundläggande dragen av den historiska utvecklingen bör eleverna också få en allmän orientering om de historiska vetenskapernas villkor och arbetssätt, något som kan belysas med exempel i kärnkursen. Skillnaden mellan humanistisk vetenskap och de s k exakta vetenskaperna kan illustreras, liksom hur tvärvetenskapliga metoder tillämpas, exempelvis i modern arkeologi.

2.1.1 Kritisk läsning

Träningen i kritisk läsning är viktig. Eleverna bör vänjas vid att inte betrakta innehållet i historiska framställningar som självklart, vare sig det gäller urval av behandlade tidsskeden och tolkningar av händelser eller enskilda personers insatser. Källkritiska kriterier som äkthet, tendens, beroende och närhet i tid och rum bör illustreras och diskuteras så att eleverna blir uppmärksamma på att många enskilda data är mer eller mindre otillförlitliga.

Åtskillnad måste göras mellan det faktiskt konstaterbara och det sannolika. Sanningskravet får emellertid inte leda till att man undviker förhållanden, där grunden för vetandet verkar skör. Kontroversiella frågor får inte undvikas, därför att de

är kontroversiella. Studiet av världens ödesfrågor liksom av de mera näraliggande historiska problemen måste präglas av en strävan att skilja mellan fakta och värderingar, men undervisningen får inte väja för partsinlagor och tendentiösa dokument. I sin redovisning av motstridiga uppfattningar skall läraren vara opartisk, vilket inte behöver hindra honom att uttala sin egen mening.

Historieböckernas och historieundervisningens roll som propagandainstrument bör tas upp till behandling. Det bör påpekas, att ingen historisk framställning är fri från värderingar - inte heller läroboken i historia. Historieundervisningens speciella roll i diktatorsamhällen kan illustreras med texter från nutiden. Historikerns roll som den etablerade ordningens försvarare i detta slags samhällen bör betonas. Historieskrivningen i nationalismens tjänst belyses med exempel från såväl tredje världen, bl a Afrika, som från europeisk och svensk historia, exempelvis Gustav II Adolf och Karl XII. Historikernas bundenhet vid sin egen tids anda och samhällsförhållanden bör diskuteras.

2.1.2 Historieuppfattningar

Det är lämpligt att låta eleverna orientera sig om olika historieuppfattningar, samtidigt som läraren bör framhålla att såväl konsekvent materialistiska som konsekvent idealistiska framställningar är sällsynta. Det kan vara givande att utifrån skilda historieuppfattningar studera ett skeende såsom västromerska rikets undergång, renässansen eller den franska revolutionen.

Eleverna kan stundom vara betjänta av att läraren presenterar någon annorlunda historisk modell än den strikt kronologiska, exempelvis centrum/periferimodellen som diskuterar påverkan mellan ekonomiska och politiska maktcentra och avlägset belägna länder och landsändar. Detta kan vara inkörsporten till resonemang om individens, gruppens och kollektivets roll i historien. Ett annat sätt kan vara att betrakta historiens aktörer i olika kategorier: män - kvinnor, producenter - konsumenter, arbetsgivare - arbetstagare, flyttade - icke flyttade, majoriteter - minoriteter (rasmässiga, språkliga, religiösa, etniska), stormakter - småstater.

Ytterligare ett sätt är att jämföra företeelser och förändringar under olika tider och i olika delar av världen. Man kan därigenom belysa t ex förändringar över lång tid inom jordbruk, industri och vetenskap samt kriser, katastrofer och sociala omvälvningar. Vidare kan man belysa interregionala problem och kontakter mellan länder och världsdelar, migrationsproblem och minoritetsproblem osv.

2.1.3 Periodindelning

En fråga som nära sammanhänger med historieuppfattningen är periodiseringen av det historiska skeendet. Valet av period-

indelning beror ofta på vilken historiesyn som läggs till grund. Medan den materialistiska historieuppfattningen markerar produktionsförhållandenas olika karaktär som de för skilda epoker karakteristiska föredrar många icke-materialistiska historieskrivare vanligen att indela historien efter politiska scenväxlingar och regimförändringar. Det senare torde vara det vanligaste i skolans historieundervisning, därför att de politiska förändringarna är tydligt iakttagbara.

Att periodindelningen är relativ bör alltså understrykas liksom att periodgränserna är att betrakta mera som pedagogiska hjälpmedel än som historiska vattendelare. I studiet av den nya tidens historia kan man exempelvis diskutera de traditionella, av den politiska utvecklingen givna, årtalen 1520, 1648, 1713/21, 1789, 1815 och 1870 som gränsstolpar i den historiska utvecklingen. Tidsbegrepp som medeltiden, renässansen, nya tiden och l'ancien régime bör förklaras utifrån den europeiska miljö som skapat dem. Den kinesiska dynastiräkningen kan nämnas som exempel på hur man i en annan kulturkrets på liknande sätt har tillämpat en mycket schematisk periodindelning. Eleverna bör få klart för sig att periodindelningen i utomeuropeiska folks historia skiftar, beroende på om den bestäms av förändringar i den egna historien eller av kontakten med västerlandet. Som alternativa indelningsgrunder i historien kan lanseras jordbrukets uppkomst, dess mekanisering, övergången från naturahushållning till marknadshushållning, förändringar till följd av industrikapitalismens framväxt, folkbildningens utveckling och liknande.

2.1.4 Världen, Europa, Norden, hembygden

Undervisningen bör präglas av ett globalt perspektiv, vare sig man studerar äldre eller nyare historia, vilket innebär, att den utomeuropeiska historien uppmärksammas och att de utomeuropeiska kulturkretsar som tas upp studeras utifrån sina egna förutsättningar. Ett minimikrav måste vara att varje elev får en djupare kännedom om minst en utomeuropeisk kulturkrets. Man får därvid inte inskränka sig till en lägesbeskrivning vid tidpunkten för begynnande europeisk kolonisation i området. En sådan beskrivning kan också bli missvisande, eftersom en främmande kulturs blomstring ofta inföll långt innan den blev föremål för europeernas intresse och började omformas eller falla sönder genom kontakter med västerlandet.

Speciellt känslig är behandlingen av områden som varit starkt utsatta för västerländsk erövring och ekonomisk penetration, där kollisionen mellan kulturerna också gäller vems uppfattning om det förflutna som skall slå igenom. Som exempel kan nämnas den spanska respektive aztekiska versionen av händelserna i Mexico åren omkring 1520.

Att studera världsomspännande företeelser som t ex klimatförändringarnas eller sjukdomarnas betydelse för mänskligheten kan vara ett sätt att lära eleverna förstå värdet av att se historien i ett världsperspektiv.

Sveriges, Nordens och Europas historia måste passas in i det globala skeendet så långt detta är möjligt och lämpligt. Det kan t o m vara motiverat i pedagogiskt syfte att understryka Västeuropas placering i världens utkant fram till år 1000 för att därigenom göra rättvisa åt kineserna som uppfinnare och araberna och Bysans som kulturbärare.

I synnerhet i fråga om senare tid bör likväl inte det globala perspektivet dölja det europeiska. Att Europas länder inte bara från geografisk synpunkt är varandra närliggande bör betonas. De samförståndssträvanden och det samarbete - politiskt, ekonomiskt och kulturellt - som inte minst vår egen tid ger exempel på, får inte undanskymmas av vare sig den militärpolitiska blockbildningen eller av spänningen inom respektive block. Det kan med andra ord vara värt att uppmärksamma tendenserna att söka finna en europeisk identitet i skuggan av stormaktspolitiken.

Avvägningen mellan europeisk och nordisk historia utgör ett liknande problem som möter redan i forntids- och medeltidsavsnitten. Man kan naturligtvis helt enkelt inordna den nordiska historien i det löpande studiet men riskerar då att den splittas och blir fragmentarisk. Man bör dock eftersträva större helheter och då ta fasta på gemensamma och särskiljande drag i den nordiska historien och försöka göra jämförelser med förhållanden ute i Europa. Man kan också behandla de omstridda gränsprovinserna samt Finlands roll inom det svenska riket, liksom spänningen mellan centralmakten och de regionala intressena.

Intresset för hembygdens historia har vuxit betydligt under senare tid. Även enklare undersökningar av Gräv där du står-typ leder ofta snabbt till stimulerande resultat, som för många elever kan innebära vidgad förståelse för det förflutna och för samtidens problem. De blir härigenom forskare i liten skala men möter många av forskarens problem, t ex bedömning och sammanställning av källor, läsning av handskrifter, arbete med intervjuer och liknande. Samtidigt som en kartläggning kan göras av föregående generationers förhållanden, finns goda möjligheter att sätta den egna hembygden i relation till omvärlden och andra tidsskeden. Den lokala historien erbjuder goda tillfällen till samverkan med andra ämnen men också en mängd uppslag till ämnen för självständiga arbeten.

2.1.5 Invandringen

Den omfattande invandringen till Sverige under efterkrigstiden måste få konsekvenser även för skolans historieundervisning. Särskild information bör ges om den historiska utvecklingen i några av de länder från vilka Sverige har mottagit invandrare. Invandrarelevernas och deras familjers kunskaper och engagemang kan här vara värda att ta till vara.

Vidare bör undervisningen bidra till att ge elever med invandrarbakgrund möjlighet att bevara och stärka sin etniska identitet, något som kan ske genom exempelvis någon form av specialisering i hemlandets historia. Historieämnet kan ge ökad

kunskap om invandring som samhällsfenomen och förståelse för minoriteter och deras kulturella villkor. Inte minst viktigt är det att göra jämförelse mellan situationen i Sverige och andra länder. Ett led i detta kan vara att ta upp befolkningsrörelser i historien i ett långt perspektiv. Invandrarnas bidrag till svensk ekonomi, teknik och kultur från stormaktstiden och framåt kan också ge perspektiv på invandringens positiva betydelse. Svenska elevers förståelse för invandrarnas situation kan öka genom att de får studera den svenska utvandringen till USA och Kanada, såväl från de mottagande ländernas som från den etniska gruppens och individens sida.

2.1.6 Planering

Kursplanen lämnar lärare och elever stor frihet att utforma historieundervisningen med hänsyn till linje, timental och intresseinriktningar. Men den fria uppläggningsen av studierna som kursplanen möjliggör, ställer stora krav på planeringen av arbetet både i fråga om kärnkursen och de tematiska fördjupningarna och längdsnitten. För den allmänna planeringen av historieundervisningens innehåll och uppläggning är pedagogiska konferenser inom och mellan ämnena av stor betydelse, liksom överläggningar årskursvis och klassvis. Här fastställs läromedel och anskaffas annan litteratur och materiel för undervisningen. Men här sker också planering av studiebesök och koncentrationsdagar.

Lärarens erfarenhet och kännedom om kursinnehåll måste väga tungt i dessa sammanhang. Men det är också klart att elevernas medverkan måste öka, efterhand som deras förtrogenhet med ämnets stoff och metoder ökar. När planeringen förankras i gemensamma beslut blir också ett meningsfullt genomförande av historiestudierna ett gemensamt ansvar för lärare och elever.

Någon bestämd årskursfördelning har inte faststälts. Gränsdragningen mellan årskurs 1 och 2 bör skifta från linje till linje beroende på de varierande timplanerna och det utrymme i kursen man önskar ge studiet av de äldre perioderna i historien. Eftersom elever vid linje- och skolbyten behöver komplettera sina tidigare studier endast i den omfattning de fortsatta studierna kräver, finns inget vägande skäl mot att kursen fördelas olika på skilda linjer. Elevernas intresseinriktningar och den metodik som används är också faktorer som påverkar val av årskursgräns för olika linjer och årskurser. För att få tid att behandla de senaste århundradena på ett tillfredsställande sätt är det dock lämpligt att man i årskurs 1 för fram studierna till omkring 1800 på linjer med endast två veckotimmar i årskurs 2. På de studievägar där man i andra årskursen har ett högre timental eller där man också läser historia i årskurs 3 kan man givetvis ägna större uppmärksamhet åt de tidigare skedena i årskurs 1 och då förslagsvis nå fram till tiden omkring 1700.

2.1.7 Studieupptakt

Studieupptakten är betydelsefull för att fånga elevernas uppmärksamhet och intresse och göra dem nyfikna på vad historieämnet har att lära dem. Det kan ligga nära till hands att inleda med ett studium av de tidigaste spåren av mänsklig kultur och hur man skaffar sig kunskaper om människors levnadsvillkor i gångna tider. Omvänt kan man börja i vår egen tid och den egna miljön. Att låta eleverna skaffa uppgifter om sin egen släkt och dess bakgrund kan i sammanhanget vara ett sätt att engagera dem. Aktuella frågor av ekonomisk, kulturell eller politisk natur är också lämpliga ämnen för en upptakt, som kan öppna perspektiven bakåt i historien.

Elevernas intressen bör i första hand beaktas. Vid uppläggningsen av kursavsnitten kan det då visa sig att delar av kursen inom ramen för Mål och huvudmoment kan ges en linjespecifik utformning, t ex på ekonomisk eller teknisk linje. På motsvarande sätt föredrar kanske humanister en mera ingående behandling av t ex antiken, vilket då bör tillgodoses.

2.1.8 Arbetssätt

Studierna i historia i gymnasieskolan skall göra eleverna förtrogna med ett historiskt betraktelsesätt och ge dem möjligheter att självständigt skaffa sig kunskaper i och utanför skolan. Självfallet måste då uppmärksamheten i stor utsträckning riktas mot sättet att nå kunskap. Att presentera en heltäckande och systematisk studiegång som passar alla är naturligtvis omöjligt, eftersom arbetssättet i hög grad är betingat av dem som deltar i arbetsprocessen och de resurser av olika slag som kan stå till förfogande. Några synpunkter kan emellertid lämnas.

Arbetssättet i historia måste skifta betydligt från den situation där läraren meddelar nödvändig information via samtal inom grupper eller mellan lärare och grupper till individuellt kunskapssökande. Eftersom historia i hög grad är ett muntligt ämne, är det naturligt att undervisningen ofta får samtalets form. Genom samtalet kan en mängd nödvändig information förmedlas och sammanhang skapas. Undervisningssamtalet får emellertid inte enbart bestå i att man återger fakta. Det bör också leda fram till att man ställer frågor och diskuterar problem med utgångspunkt i det historiska stoffet.

Historieämnet har en del av ansvaret för utvecklingen av elevernas språkliga och studietekniska förmåga. Språket i tal och skrift används hela tiden i undervisningen och skall så långt det är möjligt utvecklas till ett allt bättre fungerande redskap för att formulera och besvara frågor som det historiska stoffet ger upphov till. Det är också möjligt att utan alltför stort besvär finna stoff inom ämnet som lämpar sig för studieteknisk träning, t ex olika slag av lästeknik, anteckningsteknik, bibliotekskunskap, bildanalys, muntlig och skriftlig framställning etc. Givetvis skall studietekniska övningar in-

gå som ett naturligt led i studiearbetet, där inte bara historiska kartor utan även bilder och tabellmaterial kommer till användning. Eleverna bör t ex lära sig hur man kan hantera en enkel bildanalytisk modell osv.

De tematiska uppgifterna ger, som framhölls i inledningen, lärare och elever stor frihet vid val av stoff och arbetsformer. Det är viktigt att de första uppgifterna är enkla och leder fram till resultat tämligen snart. Dessa kan exempelvis ha till syfte att låta eleverna självständigt tillämpa de färdigheter som tränats i kärnkursen på ett lämpligt bredvidläsningsmaterial. Omfång och svårighetsgrad liksom kraven på saklighet och reda kan sedan successivt öka efterhand som eleverna behärskar alltfler färdigheter och får allt större vana att arbeta med historiska problem och delta i analyserande resonemang. Betingläsning kan här utnyttjas som arbetsform.

De tematiska fördjupnings- och längdsnittsuppgifterna lämpar sig ofta väl för träning i bibliotekskunskap. Genom samarbete med bibliotekarien kan man låta insamlandet av material till en tematisk uppgift bli en introduktion i skolans bibliotek. Ett sådant arbete syftar då längre än till en ytlig kännedom om klassifikationssystemet och katalogens uppbyggnad. Arbete i biblioteket bör vara ett självklart inslag i undervisningen. Antalet titlar är inte avgörande. Det viktiga är i stället att det finns lämplig litteratur av varierande svårighetsgrad och i tillräcklig mängd på historieavdelningen och inom närliggande ämnesområden. Läraren spelar en nyckelroll i biblioteksarbetet vid sidan av bibliotekarien genom sin förtrogenhet med informationssökning och materialets möjligheter. Särskilt viktigt är detta i inledningsskedet. Senare under arbetet, när eleverna klarar sig mera på egen hand, blir inriktningen en annan: samtal, diskussion, tolkning, råd och anvisningar.

För att en uppläggning med kärnkurs och fördjupnings- och längdsnittsuppgifter av tematisk art skall bli framgångsrik är det nödvändigt att eleverna kan arbeta i grupp och behärska olika redovisningsformer. Grupparbeten som tenderar att sönderfalla i enskilda, individuella arbetsinsatser är inte grupparbeten. Ett sätt att träna grupparbetsmetodik i det löpande arbetet är att låta eleverna arbeta gruppvis med uppgifter som sedan redovisas i tvärgrupper. De tränas då i att ta konflikter, kompromissa och gemensamt ta ansvar för arbetets slutförande och kvalitet. I tidsbesparande syfte kan man också låta en eller flera grupper redovisa ett delresultat som tillsammans med andra delresultat ingår i ett i förväg planerat sammanhang. De övriga resultaten har då redovisats under arbetets gång eller kan presenteras efteråt i koncentrerad form.

Det är viktigt att lärarna är lyhörda för elevernas egna uppslag och låter deras färdigheter och kreativitet få utlopp i redovisningarna. Men redovisningar av temauppgifter kan ibland ta oproportionerligt lång tid och kunskapsutbytet för en hel klass kan bli skäligen magert. Att träna eleverna till koncentrerade och meningsfulla redovisningar kräver därför mycket arbete. Detta bör vara en övergripande uppgift för samverkan

mellan historia, svenska, teckning, samhällskunskap m fl ämnen. När man exempelvis i ämnet svenska tränar sig att skriva korta referat kan man i historieämnet utnyttja detta genom att låta temauppgifterna redovisas i ett studiehäfte i referatform. I ämnet teckning kan bildkommunikation tillämpas så att de historiska temauppgifterna redovisas som en utställning eller ett bildband. Matematikens sätt att bearbeta och presentera statistik kan tillvaratas. Dramatiseringar kan vara värdefulla när det gäller att levandegöra historiska händelser.

Inom temauppgifternas ram ryms många andra arbetsformer. Ett väl genomfört studiebesök kan t ex ge goda möjligheter att belysa hela kursavsnitt. Vid fältarbeten i den egna hembygden får eleverna arbeta med bilder, kartor, intervjuer och annat historiskt källmaterial. Här kan lärarens fackkunskaper tillsammans med elevernas uppslag ge upphov till en mycket varierad historiekurs.

Detta arbetssätt förutsätter att även läraren är aktiv under arbetet med temauppgifterna. Lärarens roll under arbetet blir då att följa, stödja och inspirera eleverna samt hjälpa dem som råkat på svårigheter. Det är också lärarens sak att sammanfatta och knyta ihop temauppgifterna med kärnkursen och därigenom relatera innehållet till övergripande historiska sammanhang. Sammanhang och jämförelser är en förutsättning för helhetsperspektiv. Först då man tillägnat sig detta kan resonemang föras kring förändringens roll i historien, paralleller och kontraster mellan då och nu diskuteras och utblickar mot framtiden göras, varigenom ämnet får en viktig och självklar betydelse för elevernas förståelse och uppfattning av omvärlden.

2.1.9 Bedömning

Bedömningen av elevernas kunskaper påverkas av arbetssättet. I den mån skriftliga redovisningar förekommer bör de inte omfatta större områden än som eljest skulle ha redovisats muntligt. Bedömningen får inte inskränkas enbart till förhör och prov på kärnkursen. Även elevernas prestationer under arbetet med temauppgifterna måste vägas in. Kunskaper som framkommer vid redovisningstillfällena ger ett alltför begränsat underlag för bedömning. Därför måste även själva arbetsfasen värderas. Elevernas samarbetsförmåga, deras möjligheter att följa en tidsplan och deras förmåga till konstruktiva lösningar av uppgifterna skall vägas in.

Det är ibland svårt att skilja mellan arbetet med kunskapsinhämtning och redovisning. När det gäller veckoläxor är arbetet oftast sådant att läraren får många tillfällen att bilda sig en uppfattning om elevernas kunskaper och färdigheter. Denne är ju då sysselsatt med t ex handledning och faktagenomgång i samtalsform varvid eleverna, ofta spontant, redovisar utan att uppleva känslan av förhör. Det bör klargöras redan från början för eleverna att prov och regelrätta förhör inte är den enda bedömningsgrunden vid betygsättningen.

Ibland är det nödvändigt med större sammanfattningar, t ex när man har studerat en del av kärnkursen och skall övergå till tematiskt studium, eller då man övergår från tematiskt studium till kärnkursen. Det är givetvis inte nödvändigt att varje sammanfattning ges formen av en redovisning, men det är ofta naturligt i senare årskurser. Då måste det i första hand bli fråga om en muntlig redovisning och huvudsyftet bör vara att ge eleverna möjlighet att visa att de kan knyta ihop studiets skilda delar till en helhet under lärarens ledning. Denne får möjlighet att överblicka i vad mån eleverna lyckats inhämta fakta och sammanhang samt kunnat tillämpa de färdigheter som studiet rymmer.

2.1.10 Samverkan

Samverkan mellan historia och andra närbesläktade ämnen är naturlig och ger lärostoffet en allsidig belysning. Det är vanligt att samverka i svenska och historia, där det finns goda möjligheter att arbeta med gemensamt stoff på snart sagt varje del av kursen. Om en och samma lärare undervisar i båda ämnena i samma klass, blir givetvis möjligheterna till meningsfull samverkan ännu större. Det är värdefullt att kunna utnyttja det idéhistoriska stoffet i de samhällsorienterande och naturorienterande ämnena. För eleverna kan det vara stimulerande att få samma frågor belysta från olika synpunkter. För historieläraren kan det dessutom vara en nödvändighet att kunna falla tillbaka på kollegors fackkunskaper och beredvillighet att ge plats för ett övergripande synsätt inom sina ämnen. I själva redovisningsfasen av olika arbeten är det givande att kunna samverka med exempelvis svenska, teckning eller konst- och musikhistoria.

Samverkan är också naturlig i fråga om koncentrationsdagar, antingen de försiggår i skolan eller som studiebesök. Dessa utgör en del av kursen och en mycket viktig sådan. I ett studiebesök bör ingå uppgifter för eleverna av olika slag som skall lösas på platsen, antingen som dokumentation, i form av bild, intervjuer eller liknande eller som en undersökning, vars resultat redovisas i klassrummet. Hemortens resurser såsom museum, fornminnen, byggnader och andra minnesmärken kan visa sig vara oväntat stora, t ex när den moderna förorten ställs i relation till förhållanden för hundra år sedan.

2.2 Kärnkurs - tematiskt studium

Särskilt på linjer med lågt timtal måste studierna i kärnkursen koncentreras. Mera än annars är det här nödvändigt att ta fasta på det som är centralt för de olika tidsskedena, vare sig man studerar dem ingående eller översiktligt. Utvecklingslinjerna måste framträda klart i ett konkret och väl disponerat stoff. Kärnkursen kan göras tätare eller tunnare beroende på vilken omfattning man önskar ge de tematiska fördjupnings- och längdsnitts-uppgifterna. Ett riktmärke bör vara att temastudiet - med skiftande omfång och varierande placering i förhållande till kärnkursen - omfattar minst en tredjedel av studietiden.

Fördjupnings- och längdsnittsuppgifterna bör väljas och utformas i samarbete mellan lärare och elever. De kan dels utgöra en introduktion till ett avsnitt i kärnkursen, dels utformas som komplement till en genomgången del av denna. Någon gång kan de helt uteslutas för en tidsperiod och ibland läggas in oberoende av var man befinner sig i kärnkursen. Särskilt värdefullt är det, om frågor, som aktualiserats i kärnkursen, kan leda till tematiska arbetsuppgifter där eleverna självständigt utformar målet. Det är betydelsefullt att eleverna i de valda fördjupningarna och längdsnittet får tillfällen att tillämpa och vidareutveckla sina förvärvade färdigheter i att behandla t ex kartor, bilder och annat källmaterial. Likaså bör möjligheterna till samarbete med andra ämnen tillvaratas i samband med dessa moment likaväl som när det gäller kärnkursen. Efter-som tematiska studier enskilt eller i grupp är tidskrävande, bör uppgifternas omfång hållas inom rimliga gränser. Det är också viktigt att man i planeringen ger ordentligt utrymme för redovisningar, liksom för improvisationer och förseningar som kan uppstå av oförutsedda anledningar.

2.2.1 Kärnkurs och fritt valda teman - synpunkter på innehållet

Som en konsekvens av valfriheten i fråga om kursens detaljformning, ger kommentarerna ingen katalog över kursmomenten utan i stället förslag till infallsvinklar och metodiska grepp.

Kursplanen ger möjlighet att börja historiestudiet med förhistorien. I det enorma tidsavståndet mellan människans första framträdande på jorden och de första skriftliga vittnesbörden kan givetvis bära de allmänna dragen i utvecklingen belysas, t ex hur människans villkor gestaltade sig i jägarsamhället och hur hennes liv förändrades vid övergången till ett jordbrukarsamhälle. Samtal om dessa frågor kan också aktualisera vår egen tids diskussion om alternativa levnadsformer. Några olika metoder som används av forskarna inom t ex naturvetenskaperna, antropologin och arkeologin för att skaffa sig kunskap om de äldsta människorna bör beskrivas.

Vid studiet av antikens historia och av kulturerna utanför Europa är det naturligt att visa hur antikens tankevärld på olika sätt har påverkat den europeiska kulturen, vad man med andra ord lägger in i begreppet arvet från antiken. Den atenska demokratin, den romerska republiken och det romerska kejsar-dömet bör beskrivas, liksom den betydelse dessa har haft för senare skeden. Grekernas och romarnas viktiga bidrag till eftervärlden även på andra områden kan belysas, t ex i fråga om vetenskap och teknik, arkitektur och konst. Andra exempel på studieområden är hur redan antikens historia ger prov på olika ekonomiska system, hushållningstyper och organisation av arbetet samt hur landskapet runt Medelhavet förändrades.

Vill man ytterligare belysa det antika arvet kan man ge eleverna korta fördjupningsuppgifter, exempelvis på temat Dagens klassiska Grekland. Eleverna kan självständigt söka fakta om exempelvis Akropolis, Olympia och Delphi, Maraton, teatern i Epidaurus. Några framstående filosofer, diktare och vetenskapsmän kan presenteras, t ex Sokrates, Platon, Sofokles och Euklides. En annan uppgift kan vara att studera det grekiska landskapet förr och nu.

En orientering om högkulturerna i Kina, Bortre Indien, Främre Asien och Indien och dessa kulturers inbördes relationer och förbindelser med Europa kan ge eleverna väsentliga kunskaper och motverka ett ensidigt europeiskt perspektiv. På motsvarande sätt eller i form av mindre fördjupningsuppgifter kan de amerikanska kulturerna behandlas. Detta gäller också den afrikanska historien som ger exempel på stora förändringar och rymmer flera högt utvecklade kulturer vid sidan av faraonernas Egypten. Man kan t ex peka på den stora ekologisk-historiska förändringen av Sahara och studera någon av kulturerna i södra, västra eller centrala Afrika.

Övergången mellan antiken och medeltiden är ett exempel på periodindelingsproblemet som här för första gången kan presenteras för eleverna i samband med en redogörelse för de faktorer som motiverar uppfattningen om ett nytt skedes inbrott.

Kartbilden över världen under medeltiden kan bidra att klargöra omfattningen av de stora folkvandringarna och visa de senare uppkomna statsbildningarna i och utanför Europa. Några av skedets framträdande kulturer, bl a den arabiska kan beskrivas, liksom hur medeltidens människor förändrade landskapet och förhållandena i stort för att få sina behov tillgodosedda. Handelsvägar och handelsförbindelser inom Europa och mellan Europa och Asien kartläggs.

Feodalismens varierande struktur i Europa bör analyseras och dess sociala, ekonomiska och politiska konsekvenser preciseras. Det kan också vara lämpligt att ta upp feodala förhållanden i andra länder och världsdelar. Mot denna bakgrund är det möjligt att studera de olika samhällsklassernas levnadsvillkor under perioden. En sådan koncentration på medeltidsmänniskornas levnadssätt, levnadsvillkor och tankevärld ger stoff till intressanta fördjupningsuppgifter, samtal och jämförelser med förhållanden i vår egen tid. Ett område att särskilt uppmärksamma är då hur starkt kyrka och kristendom präglade de enskilda människornas tillvaro liksom dess genomgripande roll politiskt, ekonomiskt och kulturellt. När det gäller religionen som en integrerad del av samhällslivet kan det vara fruktbart att göra jämförelser mellan den europeiska kulturkretsen, den ortodoxa kyrkan och islam. I fråga om islam erbjuder även vår tid viktiga exempel på en sådan integration. På detta stadium i kursen kan det också vara lämpligt att sätta in vetenskap och

kultur i ett sammanhang, där utvecklingen under föregående tid och inflytelserna utifrån ger perspektiv framåt mot en senare tids epokgörande upptäckter. Uppfattningen om medeltiden som en mörk tid i mänsklighetens historia kan tas upp till diskussion.

Slutligen bör framväxten av nationalstater i Europa studeras, främst England och Frankrike. I detta sammanhang kan också konflikter mellan unionssträvanden och nationell självständighet inom Norden beaktas.

Den tid som kan avsättas för medeltidens historia måste bli ganska begränsad. Det kan då vara lämpligt att ge temastudierna ett relativt stort utrymme för att möjliggöra så många infallsvinklar som möjligt i det stoffrika skedet.

Man bör då inrikta sig på större problemområden, där människors levnadsförhållanden i olika miljöer studeras, t ex byn, borgen, staden, klostren eller universitetet, eventuellt med material från den egna hembygden eller Norden i övrigt. Några klart profilerade gestalter kan uppmärksammas, exempelvis Marco Polo, Engelbrekt eller Birgitta. Den medeltida tekniken och idévärlden är andra områden, som är tacksamma att arbeta med i anslutning till den idéhistoriskt inriktade delen av kärnkursen.

Renässansen erbjuder stoff som kan behandlas i t ex svenska, engelska, konst- och musikhistoria, fysik och naturkunskap. Här finns många naturliga anknytningspunkter om man väljer att ge undervisningen en idéhistorisk inriktning. Renässansstudiet kan bli en skärningspunkt där konst, litteratur och vetenskapliga idéer får mötas. Renässansens konst och vetenskapliga utveckling åskådliggörs kanske bäst i form av fördjupningar och längdsnitt i samverkan med närgränsande ämnen, men en allmän beskrivning av förutsättningar, teorier och utvecklingstendenser bör ges i kärnkursen. Studiet av renässansen ur denna synpunkt kan slutligen mynna ut i en idé- och kulturhistorisk lägesbestämning för 1600-talet med namn som Cartesius, Bacon, Newton och Molière, vilka var och en på sitt sätt pekar fram emot upplysningstiden.

Efter hand som kursen vidgas och studiet fördjupas, accentueras också nödvändigheten att samtidigt hålla fast vid huvudlinjerna i det historiska skeendet. Svårigheterna ökar ju närmare vår egen tid eleverna kommer i sina studier men är uppenbara redan då de geografiska upptäckterna behandlas. Eleverna bör nu få kännedom om drivkrafterna bakom den europeiska expansionen på andra haven, samtidigt som de lär känna förhållandena i de delar av världen, dit européerna kom som erövrare. De bör likaledes få veta, vilka faktorer som låg bakom deras omfattande utbredning i Amerika och den tills vidare mera begränsade expansionen i Främre Indien och Afrika. Följderna av kolonialpolitiken för Europa och de erövrade områdena måste beskrivas. Denna del av kärnkursen lämpar sig väl för fördjupningsuppgifter och längdsnitt.

Det är också naturligt att ta upp reformationens betydelse för utvecklingen i Europa. En redovisning bör göras av de s k religionskrigens omfattning på kontinenten och deras följder för individer och stater. Ämne för fördjupning kan vara reformationen i Sverige, dess genomförande och betydelse för folk och kultur.

Eleverna bör också ha kännedom om framväxten av den svenska stormakten under 1600-talet och de faktorer som låg bakom men också de som tillkom under krigen mot Danmark, Polen, det habsburgska riket och Ryssland. Återverkningarna på Sverige politiskt, socialt och ekonomiskt kan eventuellt beskrivas i form av fördjupningsuppgifter.

De nya stormakternas inbördes konkurrens och inre utveckling mot absolutism kan studeras mot en bakgrund av förskjutningar inom europeisk ekonomi och politik. Merkantilismen och dess inflytande på de europeiska staternas politik för lång tid framåt och som styrande faktor i koloniförvärven måste då samtidigt betonas.

Om tiden medger kan man försöka vidga det traditionella begreppet Europa och fästa uppmärksamheten också på staterna i öster. Man kan då studera det osmanska riket och dess expansion västerut och det framväxande Rysslands roll som partner i den europeiska handeln och ledare inom den ortodoxa kyrkan.

Studiet av de tre senaste århundradenas historia bör koncentreras på att följa utvecklingslinjer och förändringar fram emot vår egen tid. Jämförelser och undersökningar av orsakskedjor bör nu dominera uppläggningsen av kursen för att locka eleverna att självständigt söka svar på frågor av direkt betydelse för förståelsen av förhållanden i vår egen tid. Enskilda länders historia kan studeras som tematiska uppgifter. Det är då lämpligt att ta fasta på vissa moment t ex befolkningsförhållanden, demokratiseringssträvanden, industriell utveckling, kulturklimat. Liksom när det gäller andra tidsperioder bör också möjligheterna till en mera ingående behandling av utvecklingen i Norden tillvaratas i fördjupningarna och längdsnitten.

Vid studiet av 1700-talets historia kan man låta kärnkursen på ett traditionellt sätt följa de stora omvälvningarna och deras förutsättningar i den ekonomiska, vetenskapliga och politiska utvecklingen. Det industriella samhällets framväxt, den franska revolutionen, Nordamerikas frigörelse från England och Frankrike samt den snabba vetenskapliga och allmänkulturella utvecklingen ger goda möjligheter att följa stora linjer genom historien fram till våra dagar både inom och utom Europa.

Upplysningen och den vetenskapliga utvecklingen studeras bäst i samverkan med svenska, moderna språk, konst- och musikhistoria och naturvetenskapliga ämnen. Eleverna kan härigenom få en föreställning om i vilken omfattning 1700-talets idéer och vetenskapliga diskussion genomsyrade den europeiska kulturen. Här finns också goda möjligheter att visa hur upplysningens tankegods levde kvar och diskuterades under 1800-talet och in i vår egen tid. De svenska bidragen till upplysningstidens vetenskap kan nu ges en rättvisande belysning t ex i form av fördjupningsuppgifter. I anslutning till den svenska historien kan på samma sätt någon stads-, bruks- eller slottsmiljö belysas mera ingående. Ostindiska kompaniets verksamhet kan specialstuderas. Någon vetenskapsman, t ex Celsius, Linné, Polhem eller Scheele kan presenteras. I samtliga fall är det viktigt att undersöka möjligheterna till samverkan med andra ämnen. Den nordiska historien bör nu ställas i relation till den europeiska i politiskt, kulturellt, ekonomiskt och socialt hänseende. Sålunda kan frihetstidens författning jämföras med den framväxande parlamentarismen i England. Gustav III:s version av upplyst envælde och medveten kulturpolitik har motsvarigheter i andra länder. Utilismen och det vetenskapliga intresset i Sverige bör ses som ett uttryck för upplysningen i stort. Det svenska näringslivets struktur och jordbrukets förändring bör likaledes uppmärksammas liksom den danska bondefrigörelsen.

Huvuddragen av den ekonomiska, kulturella, politiska, sociala och vetenskapliga utvecklingen under 1800-talet bör behandlas i kärnkursen. Studierna bör resultera i en överskådlig bild av en värld där väsentliga förändringar ägde rum, även om många samhällen och stora folkgrupper var relativt opåverkade av dessa förändringar ännu vid seklets slut. Nu studeras nationalismens inverkan på folk och politik, den förändrade inriktningen av kolonialismen, kampen för demokrati på olika områden samt framväxten av liberalismen, konservatismen och socialismen. Då dessa ideologier studeras som uttryck för en social och ekonomisk verklighet kan förhållandet mellan idéer och materiella och sociala villkor belysas.

Förhållandena i Norden kan tas upp antingen i kärnkurs eller i tematiska uppgifter. Vissa huvuddrag måste dock tas upp i kärnkursen. Frågor att besvara kan gälla huruvida de nordiska länderna visade upp särdrag inbördes eller i förhållande till Europa och världen i övrigt eller hur snabb utvecklingstakten var i jämförelse med andra stater.

Eleverna har nu också större möjlighet än under tidigare skeden av kursen att i form av tematiskt arbete göra lokalhistoriska undersökningar genom studier av bevarade miljöer och utfrågningar om levnadsförhållanden, levnadssätt, seder och traditioner. När så är möjligt kan också husförhörslängder och statistiskt material användas. På museer och i bevarat autentiskt bildmaterial kan man studera en social miljö, arbete, heminredning, fritid, familjeliv eller skolhistoria. Det

är vidare lätt att finna tacksamma tematiska uppgifter av växlande svårighetsgrad i 1800-talets teknikhistoria. Man kan t ex detaljstudera ett kommunikationsmedel, en ny teknik eller en vetenskapsgren, eventuellt presentera en vetenskapsman.

Studiet av 1900-talets historia måste syfta till att låta eleverna skaffa sig vidgat perspektiv på dagens föränderliga värld och en medvetenhet om problem som kan få framtida konsekvenser. Studiet måste med tanke på den oerhörda stoffmängden koncentreras till vissa större problemområden och kursuppläggnigen bör ha en klar inriktning mot tematiskt arbete och självständiga arbetsformer. Det bör också vara möjligt att foga samman studiet av historien efter 1945 med avsnittet Internationell politik i samhällskunskap.

Det är naturligt att det teknologiska språnget ställs i centrum och att studiet av utvecklingen mot det högindustriella samhället får ett betydande utrymme. Eleverna bör ställas inför en rad jämförelser mellan århundradets början och vår egen tid i fråga om teknik, ekonomi, boendeförhållanden, kommunikationer, kultursyn osv. De kan då uppmärksamma både sådana tendenser som går över hela världen och sådana som i hög grad växlar mellan regioner, t ex välståndsutveckling, befolkningsrörelser, social utjämning, kvinnofrigörelse och religiöst inflytande. Att diskutera vad dessa förändringar inneburit för människorna i dagens värld och något försöka spåra trender in i morgondagens bör vara ett stimulerande inslag i historiestudierna.

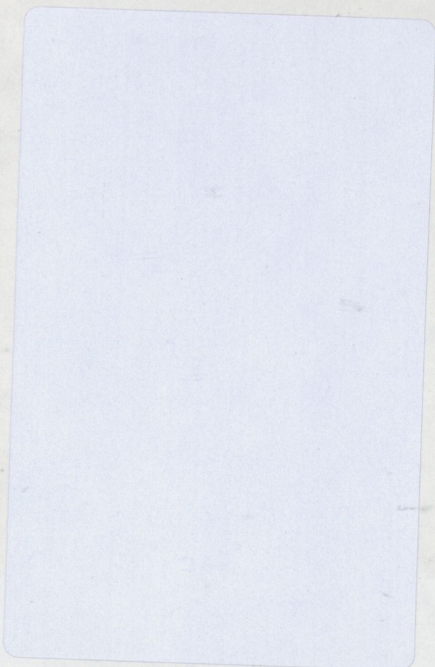
När det gäller den politiska historien är det svårt att bortse från den gängse uppdelningen i avsnitt omfattande första världskriget inklusive förspel, mellankrigstiden, andra världskriget och efterkrigstiden.

Problemområden att ta upp då utvecklingslinjerna nu knyts ihop är bl a följande:

- Den politiska utveckling som präglas av förändringar i stormaktsuppsättningen efter de två världskrigen.
- Förskjutningar av konstitutionell art.
- Det demokratiska genombrottet och svårigheterna att sprida, bibehålla och fördjupa demokratin i dagens värld.
- De totalitära regimerna.
- Tekniska framsteg. Det industriella samhällets problem.
- Strävanden mot en världsordning för fred, främst genom FN.
- Avkolonialiseringen.

- Nord-Syd-dialogen och den s k tredje världens problem.
- Samarbetssträvanden i Europa.
- Den sociala utjämningen.
- Kvinnornas jämställdhetskamp.
- De ryska och kinesiska revolutionerna och deras betydelse inåt och utåt.
- Den naturvetenskapliga utvecklingen.
- Jämförelser mellan de nordiska länderna, t ex förhållandena under de båda världskrigen, ut- och invandringen, förutsättningar för samarbete.

GÖTEBORGS
UNIVERSITETSBIBLIOTEK
BIBLIOTEKET I MÖLNDAL

Läroplan för gymnasieskolan

Lgy⁷⁰

Supplement 71

 Liber
UtbildningsFörlaget

ISBN 91-

L
4